

Bela LISÁKOVÁ | redaktorka

S prichádzajúcou jarou môžeme začať zasa viac objavovať okolitú prírodu. Cesta k ďalšiemu významnému lesníckemu miestu – Tajchu Hrončok vás poteší nielen peknou prechádzkou, ale aj poriadnou porciou lesníckej histórie. Stačí, ak budete sledovať červenú značku od Zákľuk na Hrb.

TAJCH HRONČOK

Kamenistou dolinou v katastri obce Hronec tečie Kamenistý potok.

Od 80. rokov 19. storočia do polovice 20. storočia ho využívali aj na dopravu dreva. Drevo plavili od

Hrončoka Kamenistým potokom, Čiernym Hronom až po Hronec, prípadne až po pílú Štiavnička. Brehy Kamenistého potoka boli od nádrže Hrončok až po Hronec prispôbené na plavbu dreva a pozostatky zhnitého dreveného opevnenia brehu potoka bolo možné vidieť ešte v prvej polovici 40. rokov minulého storočia. Vodnú dopravu umožnilo vybudovanie vodnej nádrže v roku 1881, ktorá

je dnes známa pod názvom Tajch Hrončok.

„V druhej polovici 19. storočia sa najväčšia časť drevnej hmoty vyťaženej v erárnych lesoch na Horehroní dopravovala vodnou cestou. Cieľom dopravy boli drevosklady a pily, ale aj veľké trhy s drevom, aký bol napríklad v Kamenici nad Hronom pri sútoku Hrona a Dunaja. Tajch Hrončok bol súčasťou väčšieho systému na dopravu dreva z erárnych lesov Čierneho a Bieleho Hrona. V ňom pracovali štyri navzájom sa dopĺňujúce sústavy s dvanástimi hrádzami a priehradami – rezervoármi vody,“ vysvetľuje Tatiana Figurová z Lesníckeho a drevárskeho múzea. Kväčším hrádzam patril Tajch Hrončok, alebo aj inak – hrádza Gábor Kemény, ako ju uvádza literatúra v 19. storočí. Podľa Tatiany Figurovej maďarský

VÝZNAMNÉ
LESNÍCKE
MIESTO

nápis o tajchu uvádzal nasledovné: „Plavebná hrádza Gábora Keménya, postavená počas jeho osadnej správy Albertom Bedö z Kálnoku.“ Hrádzu postavili podľa plánov Jozefa Pausingera, jej predchodkyňou bola drevená hrádza. Dnešná, kamenná, má dĺžku 76,1 m, šírku 5,3 m a výšku 10 m. Obsah nádrže bol 123 863 metrov kubických vody a zvykla sa naplniť za 24 až 48 hodín, podľa stavu vody v potoku. „Voda z Tajchu Hrončok slú-

žila nielen na dopravu palivového dreva, ale dokázala zvýšiť hladinu vody tak, aby po nej mohli splavovať aj plte. Palivové drevo sa splavovalo ako prvé, pri odmäku na jar a potom prišlo v júli, auguste na rad splavovanie guľatiny. Všetky štyri sústavy hrádzí – čiernohronská, kamenistopotocká, osrblianska a bacúšska zdvihli hladinu Hrona až po Banskú Bystricu a využívali ich štátne lesy aj súkromné firmy,“ dodáva Tatiana Figurová. Na

zachytávanie dreva lesníci používali hrable (zariadenie, ktoré tvarom pripomína hrable, umiestnené nad a tesne pod hladinou toku), ktorých bolo koncom 19. storočia jedenásť. Drevom zásobili železiarne v Podbrezovej, Hronci a Lubietovej, banskobystrický sklad palivového dreva, pily v Banskej Bystrici, Štiavničke a Predajnej. „Netreba zabúdať, že priemysel 19. storočia na území Slovenska závisel od ener-

gie drevného uhlia. Kamenné uhlie sa začalo presadzovať až na konci 19. storočia. Na Horehroní sa páliťlo ešte minimálne v prvej tretine 20. storočia,“ vysvetľuje.

Železničky ich vytlačili

Význam vodnej dopravy dreva a tým aj nádrží, tajchov, priehrad a hrádzí začala na prelome 19. a 20. storočia znižovať výstavba úzkorozchodných železničiek a výstavba lesných ciest. „Nedialo sa to však naraz a rýchlo. Hoci Čiernohronskú lesnú železnicu určenú na dopravu dreva postavili už v roku 1909, vody z tajchu Hrončok lesníci využívali ešte aj začiatkom 40. rokov minulého storočia v suchých rokoch na pltenie guľatiny od Lesnej správy Svätý Ondrej na pilu v Banskej Bystrici a v prevádzke bola 3-4 týždne ročne,“ hovorí Tatiana Figurová.

Keď tajch prestali využívať lesníci, objavili ho rybári. Dnes je po rekonštrukcii, ktorú robili v rokoch 2001-2003. Realizovali ju Lesy SR, š. p., Banská Bystrica. Vtedy sa čistila nádrž, opravovala sa hrádza a stavidlové uzávery.

„Výlety k vodnej nádrži, prechod tunelom s točivými schodmi v hrádzi nádrže, pohľady na padajúcu vodu i vodnú hladinu sú mimoriadnym zážitkom pre telo i myseľ. Navyše ide o zážitok, ktorý môže obohatiť i naše vedomosti o ďalšie zaujímavé fakty z histórie slovenského lesníctva,“ uzatvára Tatiana Figurová. Tajch Hrončok patrí medzi prvé lesnícke pamiatky, ktoré štátny podnik Lesy SR označil logom Významného lesníckeho miesta. **f**

Opis tajchu z roku 1943

Návodná stena tajchu je postavená zo žulových kvádrov a cementovej malty. Jadro hrádzce je z ubitej hlíny, za ktorým je opäť stena zo žulových kvádrov. Teleso hrádzce je pokryté žulovými kvádrmi a spájané cementom. Pomyselný stupeň nádrže tvorilo viacero dômyselných zariadení: Hlavná brána nádržky bola drevená a obsluhovala sa železnou „šraubou“. Rozmery mala 2,25x2 metra. Výpustná brána mala rozmery 2,30x2,53 m a obsluho-

vala sa dvoma drevenými zástavami, ktoré sa vyzdvihovali pomocou železných skrutiek na návodnej strane. Pred týmito zástavami v telese tajchu boli umiestnené dvojité Wágnerove železné vráta, ktoré boli pohyblivé na vodorovnej osi. Zatvárali sa pákami, ktoré boli spojené reťazami s jedným bubnom v drevenej „filagórii“ umiestnenej na korune hrádzce. V tejto filagórii boli umiestnené aj železné skrutky, ktorými sa otvárali zástavy hlavnej aj výpustnej brány.

(Z publikácie Významné lesnícke miesta na Slovensku I.)

